

Čechura, Martin

Raně středověké sídlo (?) u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci (okr. Domažlice) : předběžná zpráva o archeologickém výzkumu

Archaeologia historica. 2012, vol. 37, iss. 2, pp. 529-538

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128278>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Raně středověké sídlo (?) u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci (okr. Domažlice)

Předběžná zpráva o archeologickém výzkumu

MARTIN ČECHURA

Abstrakt: Během archeologického výzkumu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci (okr. Domažlice) byl rozpoznán složitý stavební vývoj. Z románského kostela se dochovalo přízemí věže a krátké navazující úseky západní stěny. Původní románská loď byla kolem poloviny 14. století odstraněna, rozšířena a znovu vystavěna z druhotně použitých románských kvádrů. Krátce po vzniku kostela byla k jižní straně přistavěna obdélná, snad obytná budova o rozměrech 700 × min. 1080 cm. Poloha stavby koresponduje s portálkem na tribunu v prvním patře západní stěny kostela.

Klíčová slova: Románské kostely – šlechtická sídla – archeologické výzkumy – Bukovec, okr. Domažlice.

An Early Medieval Residence (?) by the Church of the Assumption of the Virgin Mary, Bukovec (Domažlice District). Preliminary report on archaeological research

Abstract: The complex building history of the Church of the Assumption of the Virgin Mary, Bukovec (Domažlice district) came to light in the course of its archaeological research. The ground floor of a tower and short sections of the adjoining west wall have survived of the Romanesque church. The original Romanesque nave was removed in the mid-14th century and replaced with a new, larger one built of previously used Romanesque blocks. A rectangular, possibly residential building of 700 × min. 1080 cm was added on the south side of the church shortly after its construction. The location of the building corresponds to a small portal leading to the gallery on the first floor, by the west wall of the church.

Key words: Romanesque churches – residences of the nobility – archaeological research – Bukovec, Domažlice district.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci (okres Domažlice) se nachází cca 10 km severovýchodně od Horšovského Týna. Kostelu byla v minulosti věnována velká pozornost, především v rámci syntetických prací o vývoji středověké architektury v západních Čechách (Merhautová 1971, 101; Mencl–Benešová–Soukupová 1979, 49; Dittrich 1980; Líbal 1995, 271; Nováček 2010, 169–171). Naposledy se stavebnímu vývoji věnoval J. Kaigl (2007). Kostel byl všemi zmíněnými autory pokládán za výsledek dvou základních stavebních etap, přičemž románské fázi byla přisuzována západní věž a mírně obdélná loď o rozměrech 870 × 980 cm. Argumentem pro dataci loďe do románského období bylo především místy patrné kvádrové zdivo. Dalším podpůrným argumentem byl nález fragmentu románského reliéfu zobrazující část vlevo letícího anděla. Fragment se nachází v těsném sousedství barokní předsíně kryjící lomený bohatě profilovaný portál z poloviny 14. století. Zbývající část reliéfu s druhým andělem a centrálně umístěným Kristem byl nalezen již v 70. letech; později byl vyjmut a deponován v Západočeském muzeu v Plzni. Nové, klíčové poznatky však přinesl až archeologický výzkum provedený v roce 2003 a zejména na podzim 2009. Jeho provedení si vynutila závěrečná fáze obnovy kostela, která zahrnovala plošné úpravy v okolí a hloubkovou drenáž podél celé jižní stěny stavby. Během prací došlo k radikálnímu odstranění omítek v interiéru stavby. Vyhodnocení průzkumu a dokumentace odkrytého zdíva spolu s výsledky archeologického výzkumu přineslo zásadně nové informace ke stavebnímu vývoji kostela.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie se nachází na vyvýšené poloze na jižním okraji obce. Urbanistický vývoj zástavby je silně znečitelněn výraznými mladšími zásahy do půdorysu vesnice. Určujícím prvkem, dobře rozeznatelným na mapě stabilního katastru, byla hlavní silnice probíhající ve směru severovýchod–jihozápad, která se rozšiřovala do protáhlé trojúhelníkové návsi. Přibližně uprostřed návsi se odděluje boční komunikace vedoucí k budově barokní fary. S největší pravděpodobností se jedná o druhotný zásah do původního půdorysu. Mapa prvního vojenského mapování schematicky zachycuje hlavní koncentraci stavení podél západní strany silnice a rozptýlenou sekundární zástavbu. Naprostou většinu usedlostí tvoří domy z konce 19. a 20. století, starší architektura se (s výjimkou barokní fary

Obr. 1. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Kostel s příkopem na prvním vojenském mapování, 1764–1768. 1^a Militärliche Survey, Section No. 172, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna.

Abb. 1. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Kirche mit Graben auf der ersten militärischen Kartierung, 1764–1768. 1^a Military Survey, Section No. 172, Österreichisches Staatsarchiv/Militärarchiv, Wien.

dokončené roku 1771) nedochovala (Foud–Weberová 1998, 54). Dominantním prvkem je orientovaný kostel, na konci 18. století ještě opevněný hlubokým příkopem. Podle prvního vojenského mapování zabíral příkop a související opevnění značnou část návsi. Před polovinou 19. století již nejsou po příkopu patrné žádné pozůstatky a severně od kostela se rozkládá prázdná, zatravněná plocha. Výrazně svažité plocha návsi se ani v následujícím období nehodila pro trvalou výstavbu a zůstala nezastavěná.

Poprvé se Bukovec objevuje v písemných pramenech v roce 1175. Mutina z Bukovce zastával úřad pražského purkrabího a spolu s bratrem Dobrohostem svědčil na listině Soběslava II, který daroval plaskému klášteru vsi Obora, Babiná a Koryta (CDB I, 243–244 č. 278). V roce 1177 se oba bratři objevují v řadě svědků na donační listině, ve které Soběslav II. postupuje kladrubskému klášteru Kurojedský újezd (CDB I, 244–246 č. 279) a v blíže nedatované listině z let 1174–1178 svědčí na listině vystavené týměž panovníkem Vyšehradské kapitule (CDB I, 253–254 č. 288). Přestože Mutina je jako pražský purkrabí uváděn pouze v první listině, nepochybně si svůj vliv podržel i v následujících letech. O tom svědčí i jeho uvedení mezi svědky na listině vydané knížetem Bedřichem pro pražské johanity, která se hlásí k roku 1185 (CDB I, 423–425 č. 404). K roku 1289 se ve společnosti dalších významných šlechticů připomíná Jaroslav z Bukovce, svědčící na listině tepelského kláštera (RBM II, 633–634 č. 1468). O poloze a podobě šlechtického sídla nemáme žádné informace. Sídlní kontinuita byla přerušena nejpozději na konci 13. století, kdy byla rezidence přenesena do sousedních Čechovic (Sedláček 1935, 118; Anderle 1994). Jaroslavu z Čechovic náležel v roce 1355 i patronát nad bukoveckým kostelem (LC I/1, 60), později byli patrony páni z Velhartic (LC II, 55; LC V, 272). V současné zástavbě Bukovce nelze identifikovat žádné pozůstatky šlechtického sídla a zdá se, že po jeho přenesení do Čechovic beze stopy zaniklo.

Průběh a výsledky archeologického výzkumu

Archeologický výzkum, provedený v říjnu až prosinci 2009, navázal na výsledky sondáže z roku 2003 (Čechura 2004). Díky projektovaným zemním zásahům došlo k otevření

Obr. 2. Bukovec, okr. Domažlice. Letecký pohled. Foto M. Čechura, 2007.
Abb. 2. Bukovec, Bez. Domažlice. Luftaufnahme. Foto M. Čechura, 2007.

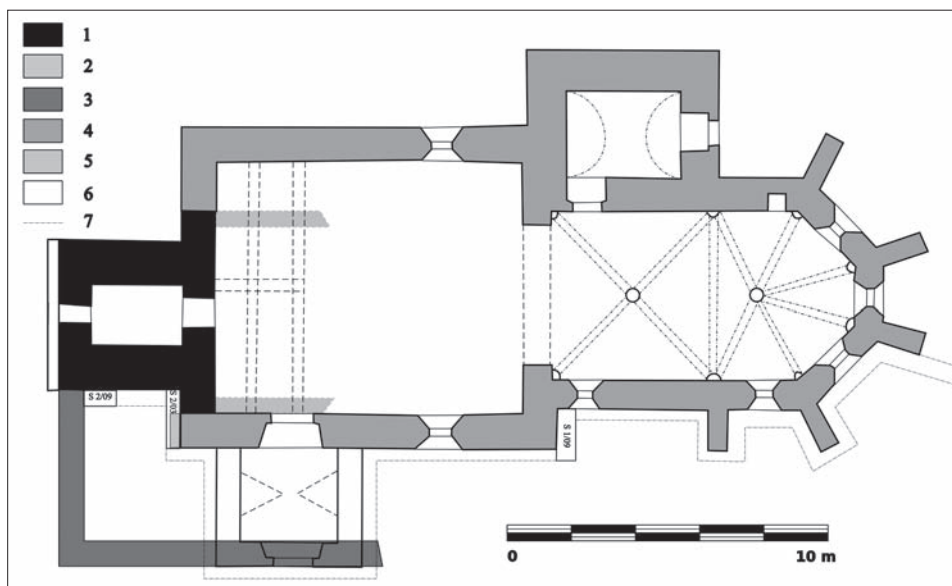
a novému vyhodnocení předchozích sond; další, rozšiřující sondáž pak umožnila upřesnit nejednoznačnou interpretaci tehdy získaných poznatků (Čechura 2007, 471; Kaigl 2007, 463).

Sonda 1/09 o rozměrech 200 × 100 cm byla vyměřena u styku lodě a presbytáře a orientována delší osou kolmo ke kostelu. Stratigrafická situace zde byla značně nepřehledná, neboť vrstvy byly značně narušovány intenzivním pohřbíváním. Prozkoumáno bylo celkem 11 hrobů v sedmi výškových úrovních, z převážné většiny náležejících novorozencům nebo nedospělým jedincům.

V úrovni -44 cm od současného povrchu terénu byla zachycena koruna zdiva náležejícího rozšířenému základu presbytáře a lodě. Zdivo bylo pečlivě vyskládáno z neopracovaných kusů lomového kamene a spojené tvrdou, žlutou až žlutobílou vápenopísčitou maltou. Absence pravidelného vnějšího líce svědčí o technice lití do vyhloubeného výkopu. Předsazení základu před líc nadzemního zdiva se pohybovalo mezi 22–32 cm na západní straně (předzáklad lodě) a 32–40 cm na straně severní (předzáklad presbytáře). Zdivo bylo jednotné, pevně provázané, koruna nevykazovala žádné vertikální rozdílly. Zcela jednoznačně to dokládá současný vznik obou částí, tedy lodí i presbytáře. Doklady chronologické nesoučasnosti nebyly zjištěny ani při očištění a dokumentaci nadzemního zdiva. Zdivo rozšířeného předzákladu porušovalo hroby K 9, K 10, K 11 a K 12 v šesté a sedmé pohřební úrovni. To svědčí o dlouhodobém pohřbívání před vznikem zmíněného zdiva. Průběh rozšířeného základu lodě a presbytáře byl v celém průběhu dokumentován při následném výkopu pro drenáž.

Podél jižní části západního průčelí byl vybrán zásyp sondy 2/03, která byla dokumentována již v roce 2003. Základové zdivo západního průčelí bylo tvořeno lomovým kamenem prolévaným tvrdou, vápenopísčitou maltou. Na něj nasedalo pravidelné kvádrové nadzemní zdivo. Odlišná však byla situace na jižním okraji. Přibližně v šířce 120 cm zde vystupovalo nepravidelné základové zdivo z hrubě opracovaných kvádrů a lomového kamene. Některé z kvádrů byly na povrchu opatřeny zbytky malty a bílé omítky. Poněkud odlišný byl i průběh nadzemního zdiva. Správnou interpretaci umožnil až průzkum a dokumentace jižní stěny lodě, odhalené z vnější části výkopem pro drenáž a v interiéru odstraněním omítek až do výše 120–150 cm. Pozorované zdivo bylo sice složeno z opracovaných kvádrů, avšak

Obr. 3. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Analytické vyhodnocení stavebního vývoje podle výsledků archeologického a stavebně historického průzkumu. 1 - románské zdivo; 2 - naznačení průběhu odbouraných obvodových zdí lodi; 3 - románský přístavek; 4 - gotické zdivo; 5 - rozšířený předzáklad gotické lodě; 6 - barokní zdivo; 7 - hranice drenážního výkopu. Kresba M. Čechura, 2009.

Abb. 3. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Analytische Auswertung der Bauentwicklung unter Heranziehung der Ergebnisse der archäologischen und bauhistorischen Untersuchung. 1 - romantisches Mauerwerk; 2 - Andeutung des Verlaufs der abgerissenen Außenmauern des Schiffs; 3 - romanischer Anbau; 4 - gotisches Mauerwerk; 5 - erweitertes Vorfundament des gotischen Kirchenschiffs; 6 - Barockmauerwerk; 7 - Grenze des Drainagegrabens. Zeichnung M. Čechura, 2009.

nebylo dodrženo pravidelné řádkování, spáry mezi jednotlivými kvádry měly různou šířku a vnitřní líc vykazoval značnou nepravidelnost. Některé kvádry nesly stopy malty rozetřené po líci. V základovém zdivu východně od předsíně byl nalezen sekundárně použitý kvádr s kvalitní bílou omítkou a stopami freskové malby. Na vnitřní stěně západní stěny byla dokumentována zřetelná vertikální spára, jejíž pokračování bylo v podobě výrazné trhliny znatelné až ke koruně zdiva. Zdivo severně od této spáry již bylo zcela pravidelné a odpovídalo pravidelnému zdivu románské části věže.

Z uvedeného pozorování vyplývá jediný možný závěr. Během gotické úpravy kostela, pravděpodobně kolem poloviny 14. století, bylo zdivo původní románské lodi zcela rozebráno a získaný materiál byl použit pro stavbu nové širší lodi. Odlišný úsek zdiva pozorovaný na jižním okraji západního průčelí je tedy rozšířeným základem gotické lodi. Spára mezi těmito dvěma zdmi odpovídá původní vnější šířce románské lodi, zatímco spára v interiéru je stopou po odbourané románské zdi a dokládá tak šířku obvodového zdiva.

Výrazná vertikální spára probíhající od podlahy až do úrovně koruny zdiva byla v interiéru pozorována i na severní straně západní zdi lodi. Odlišná skladba zdiva severní části byla (i když ne tak výrazně) pozorována i při sejmutí omítek, v tomto případě pouze do výše 100–120 cm. Románská stěna tedy byla odbourána a zdivo gotické lodi rozšířeno i na severní straně kostela.

Další důležité zjištění přinesla dokumentace exteriérové strany západního průčelí lodě. Během příznivých podmínek způsobených nestejným vysycháním promáčeného zdiva v důsledku použití nevhodných omítek bylo možné sledovat nejen spáru mezi románskou lodí a gotickou přestavbou, ale zejména obdélný portál v úrovni prvního patra nacházející se v těsném sousedství věže. Jedná se o zaniklý vstup na nedochovanou románskou pavlačovou tribunu. Velmi dobře zřetelné jsou i pozůstatky prahu. Poloha portálu koresponduje s umístěním zaniklé stavby přiléhající ke kostelu (viz dále).

Nejdůležitější zjištění byla učiněna v prostoru mezi jižní stěnou věže a západní stěnou lodi kostela. Při strojní úpravě terénu byla zachycena koruna kamenné zdi přiléhající kolmo k věži kostela. Koruna zdi byla pečlivě očištěna a povrch zdi odkryt v celé délce. Základ zdi byl sestaven z neopracovaných kusů lomového (respektive sbíraného) kamene spojovaného tvrdou vápenopísčitou maltou. Na zarovnanou korunu základu navazovalo nadzemní zdivo zachované pouze v úrovni prvního řádku. Vnější i vnitřní líc byl velmi pečlivě vyskládan z pravidelně opracovaných žulových kvádrů, jádro zdiva tvořily drobné úlomky kamene prolévané tvrdou maltou. Technika zdění byla zcela shodná se způsobem zdění prokazatelně románských částí kostela. Zdivo bylo zachovalé v délce 564 cm, další průběh byl narušen mnohačetným pohřbíváním. V jeho důsledku došlo k odstranění nadzemního zdiva, avšak dochovaly se podstatné části základu umožňující spolehlivou rekonstrukci rozměrů i průběhu zdiva. Celková délka zdi dosahovala 700 cm, pak se v pravém úhlu lomila a pokračovala směrem k východu rovnoběžně s věží a lodí kostela. Část zdi mezi nárožím a barokní předsíní byla z větší části narušená a odstraněná intenzivním pohřbíváním.

Sledování dalšího průběhu zdi bylo zkomplikováno spornou opravou stavby provedenou v roce 2006. Namísto původně plánovaného podezdění základů staticky narušené barokní předsíně byl proveden pouze cca 50 cm široký výkop následně zalitý betonem. Tato „přizdívka“ měla navíc špatně upravený povrch, takže sklon koruny směřoval ke zdivu a způsoboval zatékání dešťové vody a další narušování základů. Během výzkumu byla tato betonová přizdívka odbourána a došlo k očištění, doplnění a vyspárování původního základového zdiva. Při tom bylo zjištěno, že při stavbě předsíně byl použit jak rozšířený předzáklad loď, tak i výše zmíněné starší románské zdivo probíhající ve směru západ–východ. Barokní stavitel tak doplnil pouze krátké úseky na západní a východní straně. Východním směrem se podařilo románské zdivo sledovat ještě dalších 130 cm. Základy byly silně narušené a dochované pouze v torzech. Nepodařilo se nalézt východní zakončení, a nejsou tedy známy celkové rozměry ani způsob uzavření objektu a jeho vztah ke kostelu. Celkové zachycené vnější rozměry stavby jsou tedy 700 × min. 1080 cm. Intenzivní pohřby kolem kostela neumožnily zachytit vnitřní členění stavby, nalezeny nebyly ani stopy podlah.

Pro sledování stratigrafického vztahu mezi touto zdí a románskou věží byla v místě jejich styku položena sonda 2/09 o rozměrech 100 × 150 cm. Bohužel sled vrstev byl v důsledku intenzivního pohřbívání zcela nečitelný a projevoval se jako homogenní hřbitovní vrstva. Nalezené pohřby patřily převážně novorozencům a věkové kategorii infans I. Koruna základu nalezené stavby byla o cca 15–18 cm výše než koruna základu věže. Nadzemní zdivo bylo strukturou totožné. Situace svědčí o sekundárním připojení stavby k již stojícímu kostelu. Vznik stavby lze datovat pouze obtížně. Struktura zdiva shodná s kostelem, niveleta základového vkopu i zjevná vazba ke kostelu a jeho komunikačnímu schématu naznačuje, že časový odstup od vzniku kostela nemohl být příliš velký.

Obr. 4. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevztí Panny Marie. Románské přístavba, pohled z věže kostela. Foto M. Čechura, 2009.

Abb. 4. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Romanischer Anbau, Blick vom Kirchturm. Foto M. Čechura, 2009.

Obr. 5. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Zdivo románské přístavby použité jako základ barokní předsíně. Foto M. Čechura, 2009.

Abb. 5. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Mauerwerk des romanischen Anbaus als Fundament der barocken Vorhalle. Foto M. Čechura, 2009.

Obr. 6. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Jižní stěna lodi zděná z druhotně použitých románských kvádrů. Vlevo kvádrík se zbytky polychromie. Foto M. Čechura, 2009.

Abb. 6. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Südwand des Kirchenschiffs aus sekundär verwendeten romanischen Steinblöcken. Links Steinblock mit Resten einer polychromen Fassung. Foto M. Čechura, 2009.

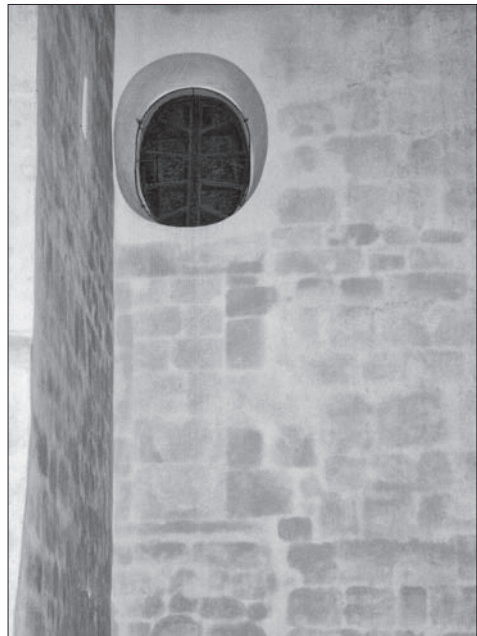

Obr. 7. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Západní stěna kostela. Vlevo zdivo románského průčelí, vpravo rozšířený předzáklad gotické lodi. Foto M. Čechura, 2009.

Abb. 7. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Kirchenwestwand. Links Mauerwerk der romanischen Fassade, rechts erweitertes Vorfundament des gotischen Schiffes. Foto M. Čechura, 2009.

K upřesnění vzniku a trvání stavby jen nepřímou přispívají keramické nálezy. Ze sond 2/03 a 2/09 bylo získáno značné množství keramických zlomků (řádově několik set). Tato výrazná koncentrace prostorově odpovídá interiéru kamenné stavby. V ostatních sondách ani v další trase drenážního výkopu množství keramiky nepřesahovalo řádově jednotky, maximálně desítky kusů, což je množství obvyklé při výzkumu kostelních hřbitovů. Lze proto předpokládat, že prostorová shoda kamenné stavby a zvýšeného množství keramiky není náhodná a souvisí s provozem stavby. Výpovědní schopnosti nálezového fondu jsou bohužel omezeny výše popsanou stratigrafickou situací opakovaně narušovanou mnohačetným pohřbíváním. Keramika z výzkumu zatím nebyla zpracována, avšak lze se na tomto místě pokusit o předběžné vyhodnocení. V souboru převažuje silnostěnná a hrubozrnná keramika, zčásti vytáčená na kruhu, zčásti robená v ruce a obtáčená. Běžným tvarem jsou hrnce, nejčastěji s různými formami vzhůru vytažených okrajů, poměrně často se objevují pokličky. Výzdoba je většinou rytá, jen vzácně se objevuje jednoduchá vlnice. Chronologicky lze soubor zasadit převážně

Obr. 8. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Portál na tribunu v západní stěně lodi. Vpravo patrná trhlinka vzniklá při odbourání jižní stěny lodě. Foto M. Čechura, 2009.

Abb. 8. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Portal auf der Tribüne in der Westwand des Schiffes. Rechts deutlicher Riss, der beim Abriss der Südwand des Schiffes entstand. Foto M. Čechura, 2009.

do průběhu 13. století, s počátky snad již ve 12. století a s možným přesahem do počátku 14. století (obr. 9). Podrobnější zhodnocení bude možné až po dokončení zpracování celého nálezového fondu.

Keramika pozdního středověku a novověku, šedé, kvalitně pálené zboží, se vyskytuje ve výrazně menším množství, a to rovnoměrně po celé ploše výzkumu v množství, které je obvyklé pro tento typ archeologické situace.

Z dalších nálezů se objevují zlomky keramických prejzů a břidlicové střešní krytiny s dochovanými otvory pro připevnění na střešní latě. Z kovových nálezů se objevují pouze železné hřeby. Tyto nálezy bohužel nelze blíže chronologicky zařadit.

Interpretace výsledků výzkumu

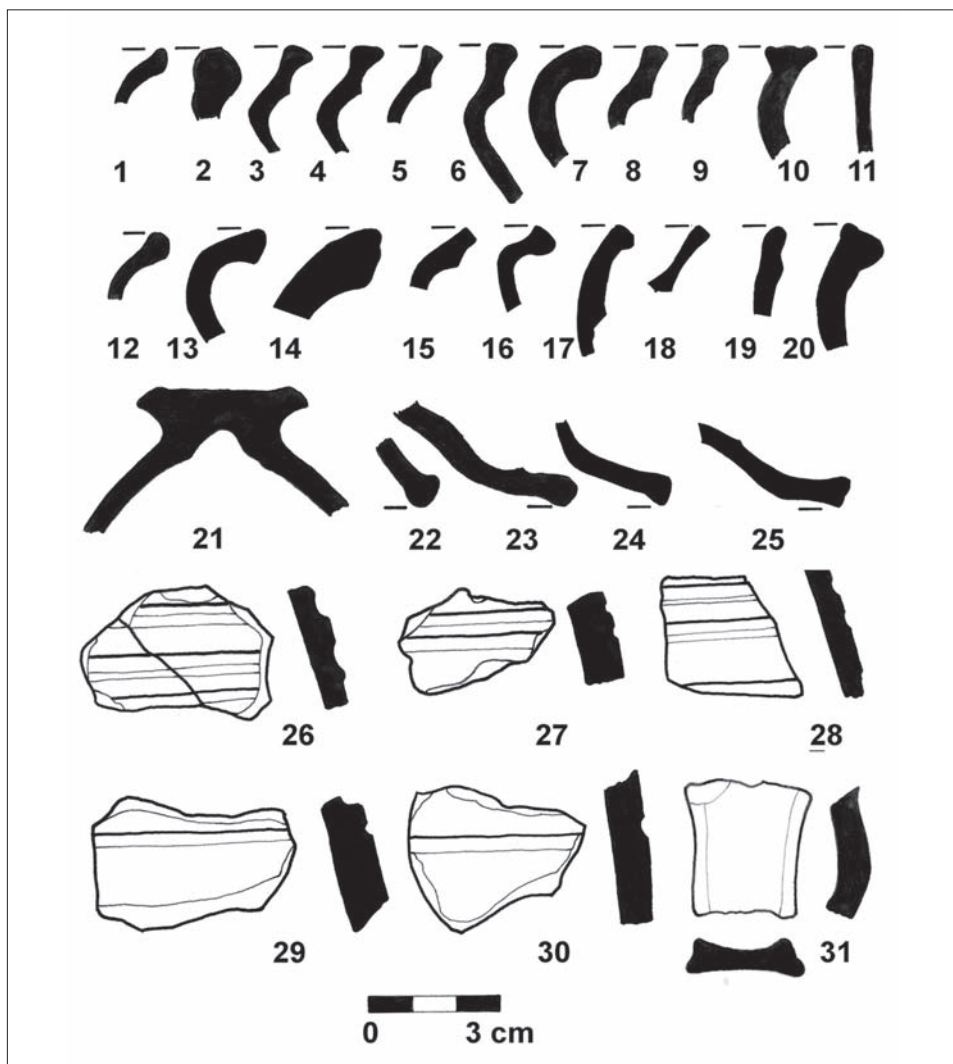
Záchranný výzkum i přes nevelký rozsah přinesl zcela zásadní poznatky k vývoji kostela i jeho okolí. Z původní románské stavby se zachovalo pouze přízemí věže a její východní strana a krátké úseky západního průčelí lodě. Kolem poloviny 14. století byly obě delší stěny a presbytář odbourány a nahrazeny novou gotickou lodí a obdélným, polygonálně uzavřeným presbytářem. K jižní stěně románského kostela byl krátce po jeho dokončení přistavěn obdélný objekt o rozměrech 700 × min. 1080 cm. Tato stavba byla kamenná, vyloučit však nelze ani dřevěnou konstrukci na kamenné podezdívce. Vzhledem k dimenzi stěn a rozměrům objektu je pravděpodobné, že se jednalo o patrovou stavbu. Vnitřní členění a komunikační vztahy nebyly zjištěny. V případě, že se jednalo o patrovou stavbu, byla horní část přímo propojena se západní tribunou prostřednictvím obdélného portálu v prvním patře. Počátky stavby lze snad klást do druhé poloviny 12. století. Budova zanikla nejspíše při gotické přestavbě kostela kolem poloviny 14. století. Značné množství keramiky zjevně kuchyňského charakteru, které bylo nalezeno v interiéru stavby, svědčí spíše pro profánní využití. Předběžně tedy nalezenou stavbu interpretujeme jako příklad raně středověkého šlechtického sídla komunikačně přímo spojeného s kostelem.

Proti interpretaci nalezené stavby jako součásti kostela svědčí podle našeho názoru několik argumentů. Z prostředí Čech neznáme příklad románského kostela, který by byl podobným způsobem jednostranně rozšířen. O eventuální přístavbě boční lodi by se dalo uvažovat v případě, že by kamenný objekt byl připojen k nároží lodi. Posunutím k západnímu lici věže však interiér získává podobu písmene L a jeho liturgické využití je obtížně vysvětlitelné. Proti sakrálnímu využití také svědčí skladba nálezového fondu, která nemá srovnání v jiných částech zkoumané plochy ani u dalších zkoumaných staveb.

Zatím jediným kostelem, u kterého je možné nalézt jisté analogie k bukoveckému nálezu, je kostel sv. Jiljí ve Švihově (okr. Klatovy). I zde bylo v jižní, pozdně románské přístavbě shledáváno šlechtické sídlo či obydlí faráře (Mencl 1965, 42–43; Merhautová 1971, 333–334; Mencl–Benešová–Soukupová 1978, 22, 50–51). Stavební vývoj a interpretace tohoto kostela však doposud nejsou uspokojivě vysvětleny, je potřeba provést nové zaměření a důkladný stavebně historický průzkum.

Závěr

Výsledky záchranného archeologického výzkumu významně přispěly k poznání komunikačních souvislostí a sídelních vazeb románských tribunových kostelů. Znovu je nastolena otázka o poloze a podobě raně středověkých šlechtických sídel. Zatímco dosud prozkoumané a publikované příklady jsou samostatnými objekty pouze volně souvisejícími s kostelem, nález v Bukovci rozšiřuje spektrum interpretačních možností. Možnost komunikačního propojení románské tribuny přímo se souvisejícím objektem v poslední době naznačují i výsledky stavebně historických průzkumů (Hauserová–Čechura v tisku). Je jisté, že se tato otázka opět dostává do centra zasloužené pozornosti. Zdivo rozšířeného předzákladu porušovalo hroby K 9, K 10, K 11 a K 12 v šesté a sedmé pohřební úrovni. To svědčí o dlouhodobém pohřbívání před vznikem zmíněného zdiva.

Obr. 9. Bukovec, okr. Domažlice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Výběr keramických nálezů ze sondy 2/09, vrstva 2001. Kresba M. Čechura, 2011.

Abb. 9. Bukovec, Bez. Domažlice, Mariä-Himmelfahrtskirche. Auswahl der Keramikfunde aus Sonde 2/09, Schicht 2001. Zeichnung M. Čechura, 2011.

Prameny

CDB I: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I (Friedrich, G., ed.). Praha 1904–1907.

RBM II: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II (Emler, J., ed.). Praha 1882.

LC I/1: Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus, inchoans ab anno 1354 usque 1362 (Tingl, F. A., ed.). Praha 1867.

LC II: Liber secundus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus inchoans ab anno 1369 usque 1373 (Tingl, F. A., ed.). Praha 1868.

LC V: Libri quinti confirmationum ad beneficia ecclesiastica per archidioecesim Pragenam nunc prima vice in vulgus prolata annus 1390 (Tingl, F. A., ed.). Praha 1865.

Literatura

ANDERLE, J., 1994: Stavební vývoj feudálního sídla v Čechovicích – Bauentwicklung des Feudalsitzes in Čechovice, PRP 1, č. 2, 45–60.

- ČECHURA, M., 2007: Archeologický výzkum kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci – Archäologische Untersuchungen an der Mariä Himmelfahrtkirche in Bukovec, ZPP 67, 470–472.
- DITTRICH, T., 1980: Románské stavby z okruhu kladrubského klášteřa, Umění XXVII, 129–139.
- FOUD, K.–WEBEROVÁ, H., 1998: Lidová architektura okresu Domažlice. Domažlice.
- HAUSEROVÁ, M.–ČECHURA, M., v tisku: Prostorové vztahy a komunikační vazby tribunových kostelů. In: Vlastnické kostely, dvorce, sídla a vývoj raných elit ve střední Evropě. Kutná Hora.
- KAIGL, J., 2007: Románské drobnosti z Bukovce a Úboče – Romanische Details aus Bukovec und Úboč, ZPP 67, 460–469.
- LÍBAL, D., 1995: Církevní architektura Plzeňska. In: Gotika v západních Čechách I (Fajt, J., ed.), 250–365. Praha.
- MENCL, V., 1965: Panské tribuny v naší románské architektuře – Herrschaftsemporen in der romanischen Architektur Böhmens, Umění XIII, 29–62.
- MENCL, V.–BENEŠOVSKÁ, K.–SOUKUPOVÁ, H., 1978: Předrománská a románská architektura v západních Čechách – Vorromanische und romanische Architektur in westböhmen. Plzeň.
- MERHAUTOVÁ, A., 1971: Rané středověké architektura v Čechách. Praha.
- NOVÁČEK, K., 2010: Kladrubský klášter 1115–1421. Osídlení – architektura – artefakty – The Kladruba Abbey 1115–1421. Settlement – Architecture – Artefacts. Praha.
- SEDLÁČEK, A., 1935: Hrady, zámky a tvrze království Českého 9. Domažlicko a Klatovsko. Praha.

Zusammenfassung

Ein frühmittelalterlicher Sitz (?) an der Mariä-Himmelfahrtkirche in Bukovec (Bezirk Domažlice). Vorläufiger Grabungsbericht

Im Herbst 2009 wurde an der Mariä-Himmelfahrtkirche in Bukovec (Bezirk Domažlice) eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. An der Kontaktlinie zwischen Kirchenschiff und Altarraum wurde eine 200 × 100 cm große Sonde (1/09) vermessen und entlang der Längsachse quer zur Kirche ausgerichtet. Die stratigraphische Situation war dort sehr unübersichtlich, denn die Schichten waren durch intensive Bestattungsaktivitäten beträchtlich gestört. Untersucht wurden insgesamt 11 Gräber auf sieben Höhenniveaus, von denen die überwiegende Mehrheit neugeborenen oder nicht erwachsenen Individuen gehörten. Auf dem Niveau von –44 cm unter der gegenwärtigen Geländeoberfläche entdeckte man die Krone eines Mauerwerks, das zum erweiterten Fundament des Altarraums und des Kirchenschiffs gehörte. Das Mauerwerk war einheitlich, fest miteinander verbunden, die Krone wies keine vertikalen Unterschiede auf. Das belegt völlig eindeutig, dass beide Teile – d.h. Schiff und Altarraum – gleichzeitig entstanden waren, und zwar um Mitte des 14. Jahrhunderts. In Sonde 2/09 entdeckte man die Krone einer Steinmauer, die quer zum Kirchturm anliegt. Die Mauerkrone wurde sorgfältig gesäubert und die Maueroberfläche über die ganze Länge freigelegt. Das Mauerfundament bestand aus unbearbeiteten Bruchsteinstücken (bzw. gesammelten Steinresten), die mit einem festen Kalksandmörtel verbunden wurden. An die gegebene Fundamentkrone schloss ein oberirdisches Mauerwerk an, das lediglich bis zur Höhe der ersten Reihe erhalten war. Innen- und Außenflucht waren sehr sorgfältig aus gleichmäßig bearbeiteten Granitblöcken aufeinandergeschichtet, den Kern des Mauerwerks bildeten kleine Steinbruchstücke, die mit festem Mörtel ausgegossen waren. Die Mauertechnik war völlig mit der Art und Weise identisch, wie nachweislich in den romanischen Teilen der Kirche gemauert wurde. Die Gesamtlänge der Mauer erreichte 700 cm, dann machte sie einen rechtwinkeligen Knick und verlief parallel zum Turm und Kirchenschiff weiter in Richtung Osten. Der Mauerteil zwischen Ecke und barocker Vorhalle war größtenteils gestört und durch intensive Bestattungsaktivitäten beseitigt worden. Vom ursprünglichen romanischen Bau sind lediglich das Erdgeschoss des Turms und dessen Ostseite sowie kurze Abschnitte der Westfront des Kirchenschiffs erhalten geblieben. Um Mitte des 14. Jahrhunderts wurden beide Längsseiten und der Altarraum abgerissen und durch ein neues gotisches Kirchenschiff und einen länglichen, polygonal abgeschlossenen Altarraum ersetzt. An die Südwand der romanischen Kirche wurde kurz nach ihrer Fertigstellung ein längliches Objekt mit den Maßen 700 × mindestens 1080 cm angebaut. Dabei handelte es sich um einen Steinbau, jedoch kann auch eine Holzkonstruktion auf einer Steinuntermauerung nicht ausgeschlossen werden. Hinsichtlich Wanddimensionen und Objektmaßen ist es wahrscheinlich, dass es sich dabei um einen einstöckigen Bau gehandelt hatte. Innengliederung und Wegeeinbindung konnten nicht festgestellt werden. Wenn es sich um einen einstöckigen Bau gehandelt hat, war der obere Teil durch ein kleines längliches Portal im ersten Stockwerk direkt mit der Westtribüne verbunden. Die Anfänge des Baus lassen sich wohl in die zweite Hälfte des 12. Jahrhunderts legen. Das Gebäude entstand spätestens während des gotischen Umbaus der Kirche um Mitte des 14. Jahrhunderts. Die große Fülle der im Innern des Baus gefundenen Keramik deutet durch ihren deutlichen Küchencharakter eher auf eine profane Nutzung hin. Den entdeckten Bau interpretieren wir vorläufig als Beispiel für einen frühmittelalterlichen Adelsitz, der wegemäßig direkt mit der Kirche verbunden war.

Mgr. Martin Čechura, Západočeské muzeum v Plzni, Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň, mcechura@zcm.cz